

*NATURA PATER ET FILIUS EADEM PERSONA
PAENE INTELLEGUNTUR*
LA LLEGÍTIMA EN EL NOU CODI CIVIL HOLANDÈS

E. H. J. Schrage
Universitat d'Amsterdam

1. INTRODUCCIÓ

«Per natura, es considera que el pare i el fill són gairebé una i la mateixa persona.» Aquest text, històricament rellevant, s'agafa del Codi de l'emperador romà Justinià.¹ La seva redacció va conduir de vegades en el passat a l'observació que de manera idealista el testador s'havia d'identificar amb l'hereu, o, en altres paraules, que la personalitat (i el patrimoni) del difunt pervivia en el fill. A partir d'aquesta observació es van treure tota mena de conclusions en el camp del dret de successions. Malgrat el que es pugui dir sobre aquest tipus de raonament, certament no és típic del dret romà. F. Schulz deia que era «només una frase retòrica buida». Encara que en el segle XIX el hegelianisme va intentar ressuscitar aquesta vella idea, no pertany al nucli històric comú dels drets de successions català i holandès.

Ambdós ordenaments comparteixen una bona part de la seva història del dret. Per aquesta raó tenen alguns problemes comuns i estan obligats de manera similar a afrontar els reptes de trobar respostes en un món que canvia de pressa. Quins problemes? El dret de successions té com a objecte la transmissió dels béns del difunt als seus successors. Des dels temps del dret romà es considera lògic que els descendents del difunt ocupin un lloc especial entre aquests successors, possiblement seguits dels ascendents i els parents col·laterals.

Tot ordenament, tanmateix, té sensacions incòmodes quan els interessos dels descendents col·lideixen amb els del cònjuge supervivent. El problema és gaire-

1. C. 6.26.11.1; compareu amb Nov. 48, praef. i la glossa *Unam quoddammodo* a aquest text: «Not. unam fingi personam testatoris et heredis, ut hic [Coll. V, Tit. III, Praef.], et C. de usu. et ha. l. Antiquitas [C. 3.33.14], et l. fi. de haerr.institu. [C. 6.24.14] et l. Haeres ff. de usu. [D. 7.1.47]».

bé etern, encara que les solucions donades en temps diferents i en llocs diferents poden variar. En aquest treball encararem el problema pel que fa a la societat holandesa moderna i descriurem les respostes que el nou codi holandès dóna a aquestes preguntes, tot centrant-nos en el paper de la quota legal que es concedeix als descendents directes del difunt: la llegítima. No dubtarem a compararlo, quan sigui possible, amb el dret de Catalunya, el Codi de Successions —Llei 40/1991, de 30 de desembre—,² però començarem amb uns quants comentaris històrics per dilucidar els conceptes centrals que estem tractant.

2. DRET ROMÀ

El nou codi civil holandès dóna el seu propi lloc al dret de successions. Concretament, ho fa en el llibre quart, immediatament després del llibre tercer, que tracta de la part general del dret patrimonial. Això coincideix més o menys amb el desenvolupament històric, que va començar amb les *Institucions* de Gai. En aquest llibre de text, el dret de successions tenia la seva seu en el llibre segon, immediatament després de la descripció de certs modes d'adquirir a títol singular, com la transmissió de la propietat o la usucupió. Després seguia la successió universal, l'exemple més important de la qual és la successió hereditària. Pomponi defineix l'*herència* com la successió en el patrimoni sencer del difunt, no solament en la propietat de béns individuals. Conseqüentment, a més a més dels drets del difunt, en general l'hereu també adquireix els crèdits i les obligacions del difunt en el moment de la mort d'aquest.³ El codi civil francès emfasitzava específicament la successió com a mode d'adquirir. Per això el dret de successions es va col·locar en el seu llibre segon: «Des differents manières dont en acquiert la propriété». Aquesta perspectiva no va ser copiada exactament pel codi civil holandès de 1838, que donava una posició similar al dret de successió però posava més èmfasi en la natura genuïnament real de l'*hereditatis petitio*. Però comencem pel principi.

En els seus primers dies, Roma era una societat agrícola, composta majoritàriament per famílies extenses, cadascuna de les quals estava encapçalada per un *pater familias*. Encara en vida, el *pater familias* podia considerar necessari evitar

2. Estic molt agraït al meu col·lega i amic dels vells temps Javier de los Mozos, degà de la Facultat de Dret de la Universitat de Valladolid, per la seva amabilitat de proporcionar-me els materials que he necessitat.

3. D. 29.2.37 (Pomponi, *Libro quinto ex Sabino*): «Heres in omne ius mortui, non tantum singularum rerum dominium succedit, cum et ea, quae in nominibus sint, ad heredem transeant».

les conseqüències negatives d'un nombre massa gran d'hereus que haurien de compartir la seva herència. Amb aquesta finalitat, podia emancipar els seus fills i/o desheretar-los. Eventualment, el testador era lliure d'escollir el seu hereu (o hereus). Tanmateix, si tenia descendents mascles que al seu torn es convertirien, un cop ell fos mort, també en *pater familias* (els anomenats *sui*), no els podia deixar simplement de banda en silenci. Si es tractava d'un fill, estava obligat a incloure en el seu testament una clàusula per la qual desheretava expressament aquest fill, el nom del qual havia d'esmentar; altrament, el testament seria radicalment nul. Si es tractava d'altres *sui* (filles, néts), havia d'incloure en el testament com a mínim una clàusula per la qual tots els hereus no instituïts restaven desheretats; si no, l'omès, és a dir, tota persona no desheretada específicament, esdevenia legitimat per entrar en l'herència i compartir-la amb els instituïts *nominatim*.⁴ Aquestes regles estaven sens dubte íntimament relacionades amb l'estructura social de les famílies extenses en una època de societat agrícola. Es considerava que la *familia*, i més específicament els *sui*, tenia una classe de propietat hivernada en la propietat del *pater familias*, fins i tot durant la seva vida, però el *pater familias* podia preferir legítimament conservar el patrimoni a les mans d'un únic successor.

Durant la República, la societat agrícola va evolucionar cap a una societat més urbana. La necessitat d'un successor únic de la finca ja no es feia sentir. La llibertat del testador d'escollir els seus hereus suposava la possibilitat de donar preferència a altres persones per sobre dels seus descendents, fins i tot per sobre dels *sui*. Això no obstant, es considerava que era una obligació ètica del testador tenir cura dels descendents. Conseqüentment, el desheretament dels fills va canviar de funció. Durant la primera República era una eina per a mantenir l'explotació familiar en una sola mà, mentre que al final de la República tenia un caràcter sancionador. Pressuposava la sospita que el comportament del fill desheretat havia estat *contra bonos mores*, la qual cosa justificava la mesura presa pel difunt. Quan aquesta sospita era injustificada, el testament mateix es considerava injust i contrari al deure del testador: *contra officium*. En aquest cas, el fill desheretat podia recórrer a la *querela inofficiosi testamenti*.

Inicialment, la tècnica legal d'aquest remei era bastant primitiva. El remei comportava la nul·litat total del testament i l'herència sencera es deferia als hereus com si no s'hagués atorgat cap testament. Es considerava que, al testador que desheretava els seus descendents immediats, li faltava la capacitat mental necessària per a testar. Se suposava que el testament portava el *color insaniae*. Aquest

4. H. J. JOLOWICZ i B. NICHOLAS, *Historical introduction to the study of Roman law*, Cambridge, 1972, p. 246.

resultat insatisfactori de l'acció demanava un remei més refinat. El cercle dels *sui* es va redefinir i, així, es va convertir en la porció obligatòria de què aquells *sui* eren titulars passés el que passés. Es considerava que les filles tenien un dret expectant, igual que els fills, i també es reconeixia legalment als pares el dret a una porció legitimària. Quina porció? La *lex falcidia* oferia la base per a la definició de la porció de l'herència reservada als hereus: la llegítima. La llibertat de testar es restringia a tres quartes parts de l'herència; l'altra part es reservava al cercle íntim dels parents del difunt. Conseqüentment, la distinció entre la *querela inofficiosi testamenti* i l'*hereditatis petitio* desapareixia, puix les dues accions servien per a reclamar la porció legitimària.

Igual com en d'altres camps, la legislació de Justinià en matèria de dret de successions mostra un cap de Janus.⁵ Per un costat mira enrere i posa fi a un desenvolupament continu; per l'altre, prepara el terreny per a desenvolupaments posteriors. Per mitjà de les *Novel·les* 18 i 115, capítols 3 i 4, Justinià redefeix la llegítima dels descendents i la deixa en un terç de l'herència en cas que hi hagi quatre fills o menys; altrament, la porció legal equival a la meitat de l'herència. Els pares, els germans i les germanes, en aquest ordre, ocupen un lloc després dels descendents del difunt. Un aspecte sorprenent és que els legitimaris tenen dret a una porció real de l'herència, de manera que la reclamació no es pot transformar en una compensació monetària. S'enumeren les raons que justifiquen que el difunt deshereti els seus descendents, com ara la ingratitude. Aquestes raons, tanmateix, s'han d'explicitar en el testament.

Aquests trets de la llegítima es van mantenir en el *ius commune*. La *Glossa* d'Accursio a C. 3.28.27 i 32-33 defineix la *llegítima* com una porció de l'herència, la qual, com a tal, s'ha de deferir als legitimaris. Només en casos excepcionals el jutge pot concedir una compensació monetària. Els drets territorials es podien desviar d'aquest principi, com demostra el dret català.⁶ Des del punt de vista actual, el cercle de legitimaris era prou extens, atès que comprenia els descendents, els pares i els germans i les germanes del difunt. Qualsevol condició o termini imposat pel testador que disminuís el valor de la porció legitimària per sota del valor legal, es considerava nul. Les raons que justificaven el desheretament en la *Novel·la* 115 (autèntica *ex causa*) s'interpreten extensament i s'amplien a *causae similes*. Ja els glossadors sostenien una opinió dife-

5. J. C. BLUNTSCHLI, *Die Entwicklung der Erbfolge gegen den letzten Willen nach Römischem Recht mit besonderer Berücksichtigung auf die Novelle 115. Umarbeitung einer von der Berliner Juristenfacultät gekrönte Preisschrift*, Bonn, 1829.

6. H. COING, *Europäisches Privatrecht*, vol. I, Munich, 1985, p. 612, es remet a G. M. DE BROCA I DE MONTAGUT, *Historia del derecho de Cataluña*, Barcelona, 1918, p. 210.

rent sobre si la *querela inofficiosi testamenti* convertia en nul tot el testament o només l'invalidava en allò que afectava la llegítima. Des d'una perspectiva global, aquí trobem les preguntes més importants a què el dret, fins i tot el modern, ha de donar resposta, com ara: qui és legitimari?, com es calcula la llegítima?, quina és la quantia de la llegítima?, la llegítima es pot pagar en diners o bé els legitimaris tenen dret a una quota de l'herència i a béns concrets?, i en quines circumstàncies el testador pot desheretar un legitimari, malgrat el seu dret a la llegítima?

3. DRET HOLANDÈS

L'1 de gener de 1992 va ser una data molt important en la història jurídica holandesa, atès que la major part del nou codi civil va entrar en vigor. El dret de la persona (llibre I) i el dret de les persones jurídiques (llibre II) ja s'havien promulgat en un escenari anterior, però el nucli del dret patrimonial, incloent-hi la part general (llibre III), el dret de propietat (llibre V), el dret d'obligacions (llibre VI) i el dret dels contractes en particular (parcialment en el llibre VII), començava a regir el dia 1 de gener de 1992. En aquesta enumeració pot sobtar l'absència del dret de successions (llibre IV). I, en efecte, el llibre IV no estava a punt per a ser promulgat. Per consegüent, els preceptes del vell codi civil, tal com s'havien formulat el 1838, romanien en vigor, incloent-hi el canvi més important: el 1923 el cònjuge supervivent d'un causant intestat es col·locava en el primer grup d'hereus (amb els fills). Tanmateix, en aquesta data, la posició del cònjuge supervivent no era equivalent a la dels descendents directes, puix no se li atorgava el dret de llegítima.

El 1947 es va confiar al professor E. M. Meijers l'elaboració d'un nou codi civil. El dia 6 d'abril de 1954 aquest va oferir el seu esborrany dels llibres I, II, III i IV a la reina d'Holanda. Una característica important d'aquest treball era l'esforç per enfortir la posició del cònjuge supervivent en el cas de successió intestada. La igualació de la posició d'aquest amb la dels fills va portar a una proposta de llegítima també per al cònjuge supervivent. Aquesta proposta, tanmateix, va ser criticada severament. En la literatura jurídica es va distingir entre la necessitat de donar suport a la posició del cònjuge supervivent i la justificació del reconeixement d'un dret de llegítima. El 1962 es va introduir una reforma en virtut de la qual s'atorgava al cònjuge supervivent una pretensió alimentària junt amb el dret de llegítima.

De manera molt resumida, aquesta és la raó per la qual la introducció del nou dret de successions ha necessitat tant de temps. És obvi que el reconeixement

ment d'un dret de suport econòmic a favor del cònjuge supervivent es feia a costa dels fills. I aquest conflicte d'interessos va dominar la discussió durant els anys següents. El 1962 la pretensió alimentària del cònjuge supervivent havia cedit davant la llegítima dels fills, i el 1965 aquesta pretensió va reemplaçar el dret de llegítima. L'import de la pretensió es considerava equivalent al valor de la llegítima, però en cas de necessitat podia superar-la. Els problemes pràctics per a calcular la quantitat necessària es van interposar en la promulgació d'aquesta provisió. El 1974 va veure la llum una proposta completament nova, que donava primacia a l'interès del cònjuge supervivent, atès que aquest esdevenia successor intestat únic, mentre que els fills només gaudien d'una pretensió per a reclamar el valor de la seva llegítima, sempre que el cònjuge supervivent conservés una suma suficient per a la seva subsistència. És obvi que l'aritmètica mateixa impedeix la promulgació de previsions com aquestes.

Per això el 1981 encara una nova proposta concedia al cònjuge supervivent un dret d'usdefruit universal sobre l'herència intestada del difunt. Era el moment de retornar el debat als seus justos termes. El problema que s'havia de resoldre era el conflicte d'interessos entre el cònjuge supervivent i la seva sustentació, d'una banda, i els fills, de l'altra. Ja que és l'expressió dels drets d'aquests, la llegítima també es posava en qüestió.

No va ser fins al 29 d'abril de 1997 que una proposta totalment nova es va presentar al Parlament. Aquesta proposta va ser, després d'algunes esmenes menors, la que es va promulgar. La seva característica principal és *l'ouderlijke boedelverdeling*: la divisió familiar de l'herència. En termes generals, suposa la transmissió de tots els béns de l'herència del difunt al cònjuge supervivent, mentre que els fills estan legitimats per a reclamar el valor de la seva llegítima. Aquesta reclamació només es pot instar en cas d'insolvència o de mort del cònjuge supervivent i en un cert nombre d'altres casos que pot preveure el testador.

En cas de noves núpcies del cònjuge supervivent sorgeix el perill de devaluació total de la reclamació, ja que l'herència del pare pot convertir-se en objecte d'una nova divisió familiar de l'herència. En aquesta situació el problema és que els fills no tenen cap dret per a heretar d'aquell padrastre o d'aquella madrastra que ha entrat inesperadament en les seves vides. Aleshores, el dret de successions atorga als fills l'opció de reclamar béns fins a la quantia de l'acció originària en el cas de núpcies ulteriors del cònjuge supervivent. Aquesta opció pot ser d'interès específic per als fills si l'herència contenia béns de valor especial, afectiu o històric.

Aquest sistema de divisió de l'herència encara deixa espai per a la llegítima dels fills. Vegem com.

4. LA LLEGÍTIMA

Vist com a contrari a la conveniència de la divisió familiar de l'herència i al sentiment general que s'ha de garantir al cònjuge supervivent una sustentació suficient, és obvi que el projecte de nou dret de successions holandès no contenia un remei com la *querela inofficiosi testamenti* en el cas que el testador desheretés qualsevol dels seus successors intestats. Això no obstant, els fills del difunt tenien un dret de llegítima, és a dir, se'ls reconeixia el dret a reclamar una part del valor de l'herència, ampliada amb certes donacions realitzades pel difunt. El codi conté una definició bastant tradicional:

Art. 4.3.3.1.1. La llegítima és aquella porció de l'herència del testador que el legitimari pot reclamar malgrat les donacions o les disposicions atorgades en el testament.

Des d'un punt de vista substantiu, aquesta definició és bastant similar a la que es troba en el Codi de successions per causa de mort en el dret civil de Catalunya (Llei 40/1991, de 30 de desembre):

Art. 350. La llegítima confereix per ministeri de la llei a determinades persones el dret d'obtenir en la successió del causant un valor patrimonial que aquest els pot atribuir a títol d'institució hereditària, llegat, donació o de qualsevol altra manera.

Art. 351. Hom presumeix acceptada la llegítima mentre no sigui renunciada purament o simplement.

Els legitimaris són els descendents del difunt que la llei crida com a hereus intestats. En qualsevol país sotmès al Tribunal Europeu dels Drets de l'Home és il·legal discriminar entre fills matrimonials i fills no matrimonials, o fins i tot fills adulterins, des de les decisions dels casos *Marcks* i *Mazurek*. És per això que el nou codi holandès no conté una provisió com l'article 352.I de la Llei 40/1991, que considera superflu. Els fills premorts són representats pels seus propis descendents, encara que només *per stirpes*, en una norma equivalent a l'article 352.II de la Llei 40/1991. La tendència a limitar la llegítima als fills fa que no s'hagi codificat una provisió com l'article 353 de la Llei 40/1991, que estén el dret de llegítima als pares si el *de cuius* mor sense descendència. Una provisió així contradiria la tendència a restringir la llegítima tant com sigui possible, és a dir, a un dret del cònjuge supervivent i dels fills.

A diferència d'Alemanya, Àustria i Suïssa, els pares no gaudeixen del dret de llegítima, ni tampoc altres ascendents o germans i germanes. Això es correspon amb la limitació que es pretén de la llegítima. En la mateixa línia, a Bèlgica, *e. g.*, s'ha establert que els pares no poden reclamar el dret de llegítima contra el cònjuge supervivent.

Encara cal dir que en el dret holandès el dret de representació en la llegítima es redueix als supòsits de premoriència i d'indignitat. No hi ha representació si el fill repudia l'herència o si l'hereu ha oblidat reclamar la seva llegítima i l'acció s'ha extingit per prescripció extintiva.

La qualitat i la quantia de la llegítima depèn de diversos factors. En primer lloc, del nombre de fills legitimaris i de l'existència o no de cònjuge supervivent. Atès que la regulació holandesa de la llegítima conserva algun dels seus trets històrics, resulta obvi que el testador no ha de frustrar la llegítima disminuint el seu patrimoni mitjançant donacions. Conseqüentment, no solament es tenen en compte els béns existents en el moment de la mort del testador, sinó també les donacions realitzades per aquest en vida. En aquest sentit, el dret holandès és encara bastant tradicional, però ha fet una concessió important als partidaris de reduir la llegítima. Els drets escandinaus no prenen en consideració cap donació a terceres persones per a calcular la massa hereditària. A Alemanya no s'hi inclouen les donacions realitzades més de deu anys abans de la mort del testador. El dret holandès té presents aquests exemples i distingeix les donacions fetes als legitimaris i les donacions fetes a altres persones. Les primeres sempre es tenen en compte; les últimes, només si s'han efectuat cinc anys abans de la mort del testador. En tercer lloc, també es tenen en compte les adquisicions fetes per algun legitimari a costa de l'herència. Així, al valor de l'herència s'afegeix el de les donacions atorgades pel difunt. La suma es divideix pel nombre de fills (si cal *per stirpes*) més un, en cas que concorri el cònjuge supervivent. El càlcul continua, per a cadascun dels legitimaris, amb la imputació del valor de les donacions rebudes del testador, el valor del que obtenen per altres títols de la successió i el valor de les atribucions ordenades pel testador que han estat repudiades.

És obvi que l'hereu pot repudiar l'herència del difunt. Si vol fer-ho, ha de realitzar una declaració escrita i l'ha de lliurar al jutge del lloc on va morir el testador. Llavors, la pregunta és: quines són les conseqüències d'aquesta declaració per a la llegítima? A primera vista no són clares, ja que ambdós aspectes (repudiació, d'una banda, i reclamació de la llegítima, de l'altra) sembla que es contradueixen. Per això el nou codi holandès converteix, si no en completament impossible, sí en poc atractiva aquesta combinació. El legitimari que repudia l'herència continua legitimat per a reclamar la llegítima, però la imputació final redueix considerablement l'import de la reclamació, ja que normalment el valor del que hauria obtingut com

a hereu, que es dedueix de la llegítima, serà superior al valor d'aquesta. Només no serà així si el valor de la quota que havia de rebre com a hereu és pràcticament insignificant com a conseqüència d'un dret d'usdefruit concedit a un tercer.

L'article 355 de la Llei 40/1991 parteix d'un altre mode de càlcul. Reserva una quarta part de la quantitat base que resulta d'aplicar un conjunt de regles que són en part similars i en part diferents d'allò esmentat abans. La manera de calcular el valor de l'herència en el moment de la mort del causant és molt semblant. En ambdós sistemes l'herència respon de les despeses que són conseqüència de l'última malaltia. A aquest valor s'afegeixen les donacions realitzades pel testador. La Llei 40/1991, tanmateix, reserva una quarta part d'aquesta quantitat com a llegítima. El dret holandès, en canvi, parteix del nombre de fills més un en cas que concorri el cònjuge supervivent; la meitat de la quota que correspondria a qualsevol d'aquests en cas de successió intestada constitueix la llegítima. La imputació a la llegítima del valor d'allò que podia haver adquirit la persona per qualsevol altre títol en el moment de la mort del testador és una peculiaritat del dret holandès aliena al dret català.

Des d'un punt de vista comparatiu, a Europa existeixen tres tipus de regulació pel que fa al càlcul de la llegítima: el francès, l'alemany i el suec. A França, si hi ha només un fill, aquest té dret a la meitat de la propietat; si hi ha dos fills, tenen dret a dos terços de l'herència, deixant només un terç a la lliure disposició del testador; i si hi ha tres o més fills, tenen dret a tres quartes parts de l'herència, deixant només una quarta part a la lliure voluntat del testador (art. 913 del Code civil des Français). La llegítima, doncs, consisteix en un percentatge de l'herència. A Alemanya (i a Finlàndia), la llegítima és la meitat de la quota intestada, mentre que a Suècia i a Noruega es parteix d'una suma fixa. Resulta clar que, si la regulació del vell codi neerlandès s'apartava ja, encara que només lleugerament, del dret francès, el nou dret de successions holandès resta en gran manera sota influència alemanya.

Més amunt (al final de l'apartat 3) ja esmentàvem una altra novetat important: el legitimari no està legitimat per a reclamar béns específics del difunt i només se li reconeix el dret a obtenir una quota del valor de l'herència. És simplement creditor i només pot actuar per a obtenir un pagament en metàl·lic. De fet, el legitimari no és un hereu del difunt, sinó que és un creditor de l'herència. L'acció es pot intentar un cop transcorreguts sis mesos des de la mort del testador, però la declaració queda en suspens quan l'*ouderlijke boedelverdeling*, la divisió familiar de l'herència, que és la clau de volta del nou sistema, s'aplica. També en aquest aspecte la nova legislació holandesa segueix el model alemany i es desvia del sistema romà. Si bé la noció de legitimari (que deriva del dret romà) encara existeix, és obvi que el nou concepte holandès ha perdut moltes de

les seves característiques romanes. En el dret romà, el legitimari era hereu del difunt, gaudia per això d'una acció real i podia reclamar béns específics fins al valor de la seva quota legitimària. D'acord amb el dret holandès, l'acció del legitimari és personal i fins i tot es pot suspendre fins a la mort del cònjuge supervivent, i és suficient que el testador així ho estipuli, sense que estigui obligat a invocar una raó específica, per exemple una obligació natural de sosteniment.

En contraposició amb els ordenaments que més o menys segueixen el model romà i reconeixen un dret de llegítima a determinats descendents i/o al cònjuge, trobem la família legal angloamericana, que parteix de la llibertat total de testar. El reconeixement d'un dret de llegítima és en principi irreconciliable amb aquest punt de sortida. Els dos sistemes, tanmateix, es poden aproximar: el sistema angloamericà podria reconèixer en certes circumstàncies, com ara la necessitat o la pobresa dels descendents, una obligació de sosteniment del testador, un dret a una llegítima, mentre que la família legal llatina podria facilitar el desheretament. Si es produís una aproximació d'aquest tipus, el resultat pràctic final d'ambdós sistemes legals seria bastant similar. El nou codi civil holandès, tanmateix, s'ha vist obligat a definir la seva posició també en aquest aspecte. Atesa la tria a favor del cònjuge supervivent i en contra de l'interès dels fills en el conflicte d'interès realitzat en l'*ouderlijke boedelverdeling*, la divisió familiar de l'herència, el legislador holandès no ha sentit la necessitat de restringir encara més la llegítima. Per això el nou codi civil holandès manté les velles i rígides causes d'ingratitude i d'indignitat com a raons vàlides per al desheretament total.

CONCLUSIÓ

El dret de successions s'ocupa de la transmissió dels béns del difunt als seus successors. Des dels dies del dret romà es considera que és evident que els descendents del difunt ocupen un lloc especial entre aquests successors, però els interessos d'aquests poden en certes circumstàncies topar amb els del cònjuge supervivent. Aquest problema dels interessos contraposats dels fills i del cònjuge supervivent ha existit gairebé des de sempre, per bé que les solucions donades en temps diferents i en llocs diferents poden variar. El nou dret holandès de successions es correspon amb els desenvolupaments internacionals en la mesura que dóna preferència als interessos del cònjuge supervivent. Tanmateix, el compromís de no ignorar completament els interessos dels descendents és típicament holandès. És satisfactòria aquesta solució? La sensació que per natura el pare i el fill són gairebé la mateixa persona ha estat sempre un mite. La proposta holandesa és un compromís amb aspectes positius i aspectes negatius. Sembla que valia la pena intentar-ho.